

Naturlig etik - och Hanssons kritik
Jan Tullberg och Birgitta Tullberg

Manuskript snarlikt artikel publicerad i

Naturvetenskapliga forskningsrådets tidning *Rådslaget*
Nummer 6, 1994

Naturlig etik - och Hanssons kritik

Jan Tullberg och Birgitta Tullberg

Naturlig etik - en uppgörelse med altruismen tar upp hur man från olika vetenskapliga utgångspunkter drar slutsatser om mänskligt beteende. Dessa slutsatser stämmer dåligt överens med den halvsekulariserade altruism som sitter i det etiska högsätet. De flesta vetenskapsmän skriver några rader om att resultatet av deras studier hur människor fungerar inte skall ses som en utmaning mot normativa regler som hävdar att man bör älska andra som sig själv etc. Detta kan vara ett sätt att undvika bannbullor. För sociobiologin blev det ändå en inflammerad debatt med ihållande protester från marxister, kreationister och humanister innan den etablerade sig. Ett kunskapsfientligt försvar för intellektuellt svaga idéer tvingades så småningom till en partiell reträtt.

Vi menar att vårt resonemang kring en sociobiologiskt grundad moral visar att man har större möjligheter att uppnå ett civiliserat samhälle utan altruistiska ideal. Valet står inte mellan barbari och bedrägeri - vi är inte tvungna att acceptera en motsägelsefull reklammoral, vars främsta syfte är att få sagesmannen att framstå som tilltalande. Släktsektion, reciprocitet och egoism i grupp utgör en betydligt bättre grund för väl fungerande sociala relationer.

Det räcker inte för altruismens förespråkare att protestera mot att tabun ifrågasätts, utan det krävs resonemang som motbevisar våra teser och motiverar att altruism är en bra normativ etik. Det är lätt gjort att reagera negativt när det plötsligt kommer in en rad nya idéer från andra discipliner som kullkastar invanda och högaktade modeller. Vi måste alla påminna oss om att det finns en verklighet som kan betraktas ur olika vinklar, men vars olika teser måste vara kompatibla. Det är samma *Homo sapiens* som behandlas i statskunskap, ekonomi, biologi, psykologi och filosofi.

Eftersom Hansson ondgör sig över en rad av våra illustrationer utan att kunna angripa de teser vi driver är det lämpligt att fråga sig: Vilka är teserna, och till vilken del är Hanssons protest en relevant kritik och till vilken del bara personlig indignation?

En av våra teser är att "Det naturalistiska misstaget" - att ett normativt "bör" påverkas av ett deskriptivt "är" - inte är ett misstag. Hansson hävdar att det är en uttunnad tolkning som är relevant och att vi slår ett slag i luften. Vi önskar att Hansson hade rätt, men så är inte fallet. Den som följer den internationella diskussionen kan knappast dra någon annan slutsats än att det naturalistiska felslutet i en ortodox form, dvs "är" saknar normativ relevans, är den dominerande uppfattningen. I de flesta nummer av tidskriften *Biology and Philosophy* finns artiklar som argumenterar under premissen att det naturalistiska misstaget är en reell spär mot naturalistisk etik. Hansson följer uppenbarligen inte denna diskussion vilket skapar en komisk kontrast till hans många beskäftiga kunskapsanspråk.

En annan tes i boken är att alla stora brott bedrivs med fina mål som skäl. Det finns ett starkt samband mellan altruistisk filosofi och övergrepp mot medmänniskor. Denna tes strider mot den tilltalande propagandistiska uppfattningen att den onda sidan naturligtvis drivs av onda avsikter och endast den goda har goda avsikter. Vad som

sällan eller aldrig omnämns är Hitlers moraliserande kritik av judarna. Enligt Hitler var judarna egoister som saknade det självuppoffrande sinnelag som krävdes för att skapa en stat; den långa tiden utan en judisk stat var beviset. Hansson kan knappast ifrågasätta den idéhistoriska relevansen av det som skrivs i Mein Kampf för nationalsocialismens ideologi, men han insinuerar på ett diffust sätt att denna aspekt inte är vederbörligt godkänd av ”seriös och väldokumenterad idéhistorisk forskningslitteratur”. Hansson klarar inte av att ge en substantiell kritik av vår tes, utan det blir en protest mot att en inarbetad bild förändras; att omnämna Hitlers kritik av egoism blir att släppa in en katt bland hermelinerna. Vad vi vill visa på är att nazismen inte är ett undantag, utan också den ett exempel på att visionen om ett idealistiskt tusenårigt rike är ett motiv som väl passar ihop med monstruösa brott. Vår slutsats är inte att detta ursäktar brottet, utan att det kastar en mörk skugga över de idealistiska visioner som vill skapa en ny och egoistisk människa.

En tredje tes vi driver är att det inte finns ett motsatsförhållande mellan styrka och rätt utan ett positivt samband; att känslan av att ha moralisk rätt inte gör människor svaga, utan ger en extra kraft som i en del kraftmätningar blir utslagsgivande. Detta positiva samband finns också åt andra hållet; förmåga att visa stryka och stå upp för sin rätt har en moralisk signifikans. Mot denna syn står en medlidandemoral där den anses ha rätt som är den svagare parten. Hansson undviker som i alla andra frågeställningar den intellektuella kärnan, och förfasar sig över att vi inte uppvisar enligt honom korrekta reaktioner, utan problematiserar exempel som bör förbli enkel moralism. Den misshandlade hustrun som återvänder skall man ha medlidande med, det vet ju varje kvällstidningsläsare. Det vi talar för är inte att hennes man har en rätt att slå henne, utan att den misshandlade kvinna som bryter sig loss trots hot om än grövre repressalier visar prov, inte bara på mer styrka, utan också på en moralisk kvalitet. Genom att visa styrkan att handla, ett praktiskt civilkurage, så ökar man sin rätt. Detta gäller naturligtvis inte bara misshandlade kvinnor, utan också medborgare som demonstrerar mot politiskt förtryck och affärsägare som inte betalar beskyddarpengar till maffian.

En fjärde tes gäller ledarskapet; det centrala är att ha goda lagar, inte goda ledare. Den engelske filosofen James Harrington kallade prioriteringen av goda ledare för ”demagogernas maxim”. Väljarnas bekvämlighet, journalistiska scoop-förhoppningar och politikens egenintresse talar för ett omfattande stöd till demagogernas maxim. Vi delar Harringtons kritik och ifrågasätter den heroisering och den demonisering av ledare som görs i dagens demokratier. Är ledarnas kvaliteter så betydelsefulla? Eftersom vår bok söker utmana läsarens åsikter och uppmana till reflektion och omprövning så drar vi oss inte för att använda oss av kontroversiella exempel; och vilket modernt exempel fokuserar ledarmoralen mer än Watergate? Om Nixon inte givit inofficiella och olagliga kontraorder - the cover up - så hade situationen dock inte varit så mycket annorlunda. Även den mest opolitiska polis inser att ett inbrott i demokraternas partihögkvarter är politiskt känsligt och ingen utredare vore ovetande om att tunga maktavare önskar att ingenting kommer fram som skadar partiet och dem själva. Som vi ser det går försvarslinjen vid goda lagar som begränsar ledarens möjligheter att lagligt bruka makt för sina syften, samt ett starkt civilkurage hos tjänstemännen att stå vid sin plikt som yrkesmän. Vi tror att alla partiledare är mer intresserade av att vinna ett val än att utreda ett inbrott. Partiledare skall naturligtvis också följa spelreglerna, men det är inte deras goda karaktär och självdisciplin som är demokratins försvarslinje. Vi misstänker att alla miniWatergates får alltfler att tvivla

på att det gäller att få fram beslutsfattare som aldrig varit otrogna, inte framställt oanständiga förslag, inte haft en odeklarerad barnflicka, inte gått på porrklubb, inte inofficiellt skrivit ett officiellt brev, inte undvikit inkallelse och inte rökt hasch som tonåring. Vi tror att dylik moralism är fel metod för att förhindra grova politiska felbeslut.

Francis Bacon gjorde bedömningen att moralfilosofin blott är religionens piga och det uttalandet har behållit sin aktualitet. Moralfilosofin har svårt att hitta fast mark, utan står på ett fundament som försvagas när de religiösa pelarna vittrar samman. Samtidigt gör andra vetenskaper framsteg vilket ger filosofin en allt svagare relativ position. Det är därför inte förvånande att en filosof svarar med ett aggressivt motanfall när den normativa etikens trossatser ifrågasätts. Vi hoppas dock att andra filosofer intar en mer konstruktiv attityd än Hansson, som enligt egen utsaga brottas med ”en närmast oöverskådlig apparat av begrepp och definitioner”. En tänkbar möjlighet är att det faktiskt går att försvara altruismen på en intellektuell nivå. Den upphetsade och självgoda moralism som Hansson representerar har knappast något värde annat än som en illustration på en filosofers rädsla för att revirgränser öppnas och att tabun ifrågasätts.